

Стрельцов Євген Львович

*доктор юридичних наук, доктор теології, професор,
член-кор. НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України,
вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України
завідуючий кафедрою кримінального права НУ «Одеська юридична академія»
e-mail: streltsov@onua.edu.ua*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Анотація. Досліджується проблема певних складнощів щодо притягнення до міжнародно-правової відповідальності фізичних осіб

Ключові слова: міжнародно-правова відповідальність, суб'єкти міжнародного публічного права; міжнародно-правова кримінальна відповідальність; фізичні особи як суб'єкти міжнародно-правової кримінальної відповідальності

Кінець XX – початок XXI століть характеризується значною активізацією складних суспільно небезпечних подій, які суттєво порушують встановлений міжнародний правопорядок. Це, в першу чергу, різні види збройних конфліктів, етнічні протистояння, терористичні злочини та ін., які потребують відповідного реагування з боку спільності держав, кожної цивілізованої держави. При цьому, в загальному плані для вирішення питань міжнародно-правової відповідальності потрібно враховувати наступні положення, а саме: поняття та ознаки міжнародно-правової відповідальності; суб'єкти міжнародної відповідальності; види міжнародної відповідальності; реалізація такої відповідальності; відповідальність за міжнародні злочини; злочин міжнародного характеру та ін.

Аналізуючи складні проблеми міжнародної відповідальності, в останній час все частіше, кажучи про таку відповідальність, мова починає йти про міжнародно-правову відповідальність фізичних осіб. Якщо звернутись до зовсім недалекої історії, то вважається, що вперше фізичні особи були притягнуті до міжнародної кримінальної відповідальності на підставі вироків Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів. Надалі на можливість настання такої відповідальності для фізичних осіб вказували кілька міжнародних договорів, зокрема, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього, 1948 р., Конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього, 1973 р., Римський Статут Міжнародного кримінального суду, а також статuti Міжнародного трибуналу по колишній Югославії та Міжнародного трибуналу по Руанді (Міжнародне право. Відп. ред. М.В. Буроменський. Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, Київ, с. 180). Але питання про відповідальність фізичних осіб в міжнародному праві ще є достатньо дискусійним за низкою важливих аргументів. Не маючи на меті відразу вирішити цю проблему, спробуємо проаналізувати ті положення, які сьогодні аналізуються.

Вже є сталими положення про те, що міжнародна кримінальна відповідальність має необхідну регламентацію. Так, визначається, що: суб'єктами міжнародно-правової відповідальності можуть бути тільки суб'єкти міжнародного публічного права, вона може наставати тільки за вчинення злочинів, вичерпне визначення яких містить Статут відповідного міжнародного судового органу; та наступати на підставі вироку суду. Підсудний в такому суді має право на захист. Призначене покарання може наступати у вигляді позбавлення волі, штрафу та ін. Виконання вироків, винесених міжнародними кримінальними судовими органами, виконується національними пенітенціарними установами згідно зі спеціальними міжнародними угодами. Наявність таких, вже достатньо традиційних положень, дозволяє судити про поступовий розвиток міжнародного кримінального права, мати уявлення про зусилля світового товариства щодо придання йому більшої практичної реалізації. В усякому разі, сьогодні є загально визнаним, що норма Вироку Міжнародного військового три-

буналу (МВТ): «Злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які вчинили такі злочини, можуть бути дотримані встановлення міжнародного права...», встановлює, що фізична особа може бути суб'єктом такої відповідальності.

В той же час, при практичній реалізації міжнародної відповідальності виникають питання, які мають певну складність в своєму вирішенні. Мова, в першу чергу, йде про винність такої особи, обов'язковість якої потрібно встановлювати завжди, особливо, коли мова йде про кримінальну відповідальність, в тому числі і міжнародну (Є.Л. Стрельцов. Вина у міжнародному праві: правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса: МГУ, 2016, с. 26). Нагадаємо, що така відповідальність має один з основних, якщо не основний принцип: так зване «суб'єктивне поставлення». Це передбачає, що притягнення особи до кримінальної відповідальності повинне здійснюватися тільки з урахуванням встановлення суб'єктивного ставлення (відношення) особи до своїх конкретних діянь. Виключно у відповідності до такого ставлення можлива (допустима) кримінально-правова оцінка діяння конкретної особи, у тому числі і міжнародно-правова.

В національному законодавстві практично усіх цивілізованих країн цей принцип прямо закріплений у національному законодавстві. В той же час, міжнародне право відноситься до цього, на нашу думку, більш «вільно». Складність цього полягає в тому, що тут має місце так зване «опосередковане виконання», тобто фізична особа несе правову, в тому числі і кримінально-правову відповідальність за діяння, яке формально, в більш загальному плані вважається вчиненим не цією особою, а державою. При цьому в національному кримінальному праві вважається, що і тут, для виконання так званих обов'язкових умов притягнення до відповідальності, діяльність повинна бути умисною. Так, у галузі проблематики, що аналізується, можливо встановити «зв'язок» між вчинками конкретної держави та діями фізичної особи. Але таке відбувається не завжди. Тому в умовах існуючих складнощів щодо притягнення до міжнародно-правової кримінальної відповідальності фізичних осіб виникає потреба у постійних дослідженнях для поступового вирішення цієї складної проблеми.

Стрельцов Евгений Львович, доктор юридических наук, доктор теологии, профессор, член-корреспондент НАПрН Украины, заслуженный деятель науки и техники Украины, ученый секретарь Южного регионального центра НАПрН Украины, заведующий кафедрой уголовного права НУ «Одесская юридическая академия».

К ВОПРОСУ ОБ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Аннотация. Исследуются сложные вопросы привлечения к международно-правовой ответственности физических лиц

Ключевые слова: международно-правовая ответственность; субъекты международного публичного права; международно-правовая уголовная ответственность; физические лица как субъекты международно-правовой ответственности

Streltsov Evgen L'vovich, Doctor of Juridical Sciences, Doctor of Theology, Professor, Corresponding member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored scientific worker of Ukraine, Scientific secretary of the South Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Head of the Criminal law Department at National University «Odessa Law Academy»

TOWARDS THE ISSUE OF INDIVIDUALS' RESPONSIBILITY IN INTERNATIONAL LAW

Abstract. The article explores sophisticated issues of the subjection of individuals to international responsibility

Key words: international law responsibility, subjects of international public law, international criminal law responsibility, individuals as subjects of international law responsibility